

MUZA SMEHA SE MODRO MUZA ... HUMOR V KRATKI PROZI DAMIRA FEIGLA

Primorski pripovednik Damir Feigel (1879–1959), ki se zaradi hkratne 125-letnice rojstva in 45-letnice smrti leta 2004 zapisuje med dvojne književniške jubilate, zaseda v zgodovini slovenskega leposlovnega humorja posebno mesto. Med petnajstimi, ki jih je namreč za živnega objavil ta kritiško malo čislani, a tematsko in žanrsko nadvse plodni »goriški Murnik«, domala ni knjige, v kateri ne bi polnokrvno utripala njegova komična žila, najsi gre za znanstvenofantastične romane in povesti ali za vojne črtice in spominske zapise. Da se je po njem obilno pretakala tista sočnovlažna »fajhtnost«, iz katere izvira tudi sam latinski etimon *humor*, pa je še najbolj razvidno iz Feiglove kratke proze. Prispevek jemlje v pretres prav tovrstna piščeva dela – zbirke *Pol litra vipavca* (1911), *Bacili in bacilke* (1920), *Tik za fronto* (1921), *Po strani klobuk* (1923), *Domače živali* (1925) in *Ob obratu stoletja* (1931) –, da bi prek tekstološke analize njihove situacijske, besedne, »vinske« ali erotične komike naskiciral tipološko in motivno fiziognomijo Feiglovega meščansko uglajenega, intelektualnega humorizma, njegove modro muzave muze smeha.

zgodovina in recepcija humorja, Damir Feigel, humoreska, šaljiva črtica, satirična bajka in pravljica, groteska, parodija, situacijska, tematska in besedna komika, motivi, teme

The Primorska storyteller Damir Feigel (1879–1959), for whom we celebrated in 2004 the 125th anniversary of his birth and 45th anniversary of his death, holds a special place in the history of Slovene humorous literature. Among the fifteen books that this critically not very well received but thematically and generically fruitful author published in his lifetime there is not one which does not pulse with comic energy, be it science fiction novels and tales, or war sketches and autobiographical writings. That his writing flows with the moist »humours« from which the word humour derives can be best seen from his short prose works. The paper looks at precisely this kind of work – the collections *Pol litra vipavca* (1911), *Bacili in bacilke* (1920), *Tik za fronto* (1921), *Po strani klobuk* (1923), *Domače živali* (1925) and *Ob obratu stoletja* (1931) – in order, through close textual analysis of its situational, linguistic, »drinking« or erotic humour, to sketch out a typological and thematic physiognomy of Feigel's urbane, polished, intellectual humouristic writing, his wise ironic muse of laughter.

history and reception of humour, Damir Feigel, humouristic writing, humorous sketch, satirical story, the grotesque, parody, situational and thematic humour, word play, theme

Prdec v cerkvi ...

Ako bi temu veleecenjenemu zberu umov, modrujočih o slovenski kratki pripovedi v jubilejnem času 125-letnice rojstva in 45-letnice smrti slovitega pisca in

pivca vipavske trtne ambrozije, gospoda Damira Feigla, poizkusil uvodoma obelodaniti – kajpak v slavljencevi šegi, kakor se ob takih prilikah spodobi ... – temeljno razliko med humoristom in zaresnim pisateljem, komičnim in tragičnim, potem nikakor ne bi mogel prezreti onega ženijalnega dovtipa nedavno vnebovzete italijskega igralca Alberta Sordija, ki je – baravši prijatelja dramatika, ali piše novo komedijo, in dobivši odgovor »Ne, tragedijo« – zabrusil nesojenemu Shakespearu: »Aaa, torej počivaš ...«

In če bi zdaj v priročnejšem jeziku moderne literarne kritike nadaljeval razpredanje o komičnem kot etološki književni vrsti, ki jo je že Aristotelova *Poetika* proglašala za najtrši oreh besednega ustvarjanja, potem bi moral v nasprotju bodisi z občeznano Prešernovo krilatico »kar raste rož na mladem nam Parnasi, / izdihljaji, solzé so jih redile« bodisi z običajnimi jeremijadami o elegičnosti, solzavosti in nešegavosti domačega leposlovja brž podčrtati, da so slovenski pisatelji v resnici le malokdaj počivali. Če ne ravno pri Trubarju, se je namreč s humorjem zagotovo začelo že tam pri Janezu Svetokriškem in »lepi grešnici« njegovega *Svetega priročnika* (1691–1707), briljantno nadaljevalo z Linhartovo *Županovo Micko* (1789) in *Matičkom* (1790), koprovalično stopnjevalo v *Štirih parah kratkočasnih pesmi* (1801) s Knoblovim »napnimo fagot / prdimo povsod / Tiberju na čast / k'je dal to oblast«, zasidralo s Prešernovim *Svetim Senanom* (1845) in podobnimi žgečkljivimi »apokrifi«, našlo teoretične zaslonbe v Levstikovem *Popotovanju iz Litije do Čateža* (1858) z znanim priporočilom, da bi Slovencem »jako ustregel, kdor bi resnico znal zavijati v prijetne šale«, doživelo dejanskega ubesedenja pri Jurčiču, Jenku, Mencingerju, sarkastično okužilo celo Cankarja in finega Župančiča, se razplamtelo pri Alešovcu, Murniku, Milčinskem, Robu in seveda Feiglu ter odtlej nezadržno dramilo gromki krohot Slovencev vse do novejših Ježka, Menarta, Petana, Partljiča, Kleča, Rozmana in še in še in še ... Da o humorističnih listih, revijah, prilogah ali pratikah, ki so od »Jurija s pušo« do »Pavlihe« živahno zimzeleneli na slovenskih tleh, niti ne govorimo! Zato zveni vse prej kot šala literarnozgodovinska misel Matjaža Kmecla, da »nismo samo narod lirikov, kot si zagrizeno pripovedujemo« in da je »s humorno svobodo [...] naša besedna umetnost zaznamovana [...] mnogo bolj, kot pa se zdi to vsakdanjemu javnemu mnenju.«¹

A čeprav neizpodbitno drži, da je ob artistično »visokem«, »elitnem« in nacionalno funkcionalnem leposlovju na Slovenskem nenehno obstajala tudi »nižja«, »lahka«, »ljudska« ali »trivialna« humoristična književnost, ki je neženirano stremela le za tem, da bi bralcem čimbolj razkrečila lične mišice, je enako neovrgljivo, da je bila slednja vseskozi kritiško prav cankarjansko zatajevana, literarnozgodovinsko marginalizirana in kakor nezaželena desetnica sramežljivo potisnjena na rob domače kulturne zavesti. Razlog? Bržkone predvsem ta, da je humor izraz »najpopolnejše svobode duha« – kakor je vedel povedati že Ludwig Börne – zato pa

¹ Matjaž Kmecl, Zelo kratek pogled na humor v slovenski književnosti, *Satira multi*, ur. D. Medved, Celje: Perfekta 1995, 62–63.

nevpregljiv v kakršnekoli družbene vajeti, tudi v nacionalne ne. Ker pa smo se morali nesvobodni Slovenci zaradi mačehovske zgodovine, tisočletnega položništva in pomanjkanja državne avtonomije narodnostno samopotrjevati prav skozi literaturo in ker smo slednjo, ki je bila za nameček dolgo zgolj sakralna, jemali potemtakem na smrt resno, strahospoštljivo ter jo vztrajno kovali v nacionalno svetinjo, si preprosto nismo znali dovoliti – s Partljičem rečeno – humorističnega »prdca v cerkvi«. ² Posledica je bila tako na dlani: zabavno ustvarjanje je dolgo veljalo za manjvredno klamfarstvo, puhlo kolofoktarstvo, ki je imelo sorodstva z umetnostjo kakor zajec z bobnom. Enako so bili tudi slovenski igrci, zabavljači, humoristi ali satiriki že spočetka anatemsko pregnani s sončnega Parnasa na senčno stran domačih literarnih Alp. Pod Triglavom se humorju tako polagoma jasnjijo vremena šele v novejšem, postmodernem času, saj aksiološka nedoločnost, nehierarhičnost in žanrska vseenost postmodernizma velikodušno omogočajo književno enakopravnost trivialnega z artističnim, visokega z nizkim ali elitnega s popularnim, ob čemer vse bolj pridobiva na umetniškem ugledu in kritiški upoštevanosti tudi doslej prezrto humoristično leposlovje. Z drugimi besedami: zdi se, da je končno napočil čas prešernega, neobremenjenega in nabritega književnega smeha tudi za limonasto kisle Slovence!

Feiglova kratka humoristična proza

Damir Feigel (Idrija, 18. 7. 1879 – Gradišče pri Prvačini, 30. 4. 1959) zaseda v tej ekspresno naskicirani zgodovini slovenskega literarnega humorja posebno mesto. Med petnajstimi, ki jih je za živega objavil, domala namreč ni knjige, v kateri ne bi polnokrvno utripala njegova komična žila, pa najsi gre za znanstveno-fantastične romane in povesti ali za vojne črtice in spominske zapise. Kako pozabiti, denimo, na hudomušnega predhodnika današnje filmske *Mumije*, roman *Faraon v fraku* (1929), ali na kirurško zamenjavo možganov trgovskega potnika z urednikovi v pripovedi *Kolumb* (1932), zaradi katere bi moral – mimogrede povedano – nobelovec Dario Fo plačevati našemu slavljenču nezanemarljive tantieme ob vsaki uprizoritvi svoje motivno enake farse *L'anomalo bicefalo* (2003)?

Da se je po Feiglu nezadržno pretakala tista sočno vlažna »fajhtnost«, iz katere izvira tudi sam latinski etimon *humor*, je zlahka razvidno predvsem iz obilice njegovih zbirk kratke humoristične proze: kar šest jih je, izdanih pretežno v trinajstletju 1911–1924, po katerem se je goriški avtor oblikovno zapisal zvečine daljši pripovedi in romanu, žanrsko pa tistemu, kar je Vladimir Bartol že leta 1932 prvi na Slovenskem oklical za znanstveno fantastiko.³ Moja nadaljnja feiglovska pozornost naj zato velja prav omenjenemu humorističnemu drobižu, v katerem pa se morda najizvirneje in najčisteje zrcali avtorjev komični talent.

² Tone Partljič, *Humor na slovenskem Parnasu*, *Satira multi*, ur. D. Medved, Celje: Perfekta 1995, 109.

³ Prim. Metka Kordigel, *Nastanek in razvoj termina znanstvena fantastika na Slovenskem*, *Slavistična revija* 41/4 (1993), 571–580.

Pol litra vipavca, prvi, leta 1911 objavljeni, na štiri cikle razdeljeni in s skupno devetnajstimi humoreskami opremljeni Feiglov kratkoprozni cvetnik, je skorajda preroško razgrnil pred bralca domala ves motivni topos poznejšega avtorjevega besedovanja: razposajeno dijaško življenje (*Gaudeamus igitur*), časnikarjenje in urednikovanje (*Uredniške tajnosti*), medbesedilno parodiranje skrivnostnega sveta detektivov in mednarodnega kriminala (*Holmesova smrt*) ter v epilogu še neobičajno znanstvenofantastično izumarstvo (v ciklusu *Iz četrte dimenzije*). Feigel je torej že v začetku položil na mizo tako rekoč vse svoje najboljše pisateljske karte. Seveda je bil – pač v skladu z opisano tradicijo slovenskega protihumorizma – kritiško nemudoma poražen. Nadenj se je najprej spravil Joža Glonar v goriški *Vedi* in kanonad njegove velike ocenjevalske berte ni bistveno omilila niti znana avtorjeva cenzura.⁴ Feiglu prizanesljivejša nista bila niti Izidor Cankar, ki je v *Domu in svetu* očitil »marsikateri kupici njegovega vipavca [...] nekaj puste dežnice«,⁵ niti Fran Albrecht, ki je v *Ljubljanskem zvonu* grmel, da »zbirka ne sega dosti nad nivo feljtonskih vsakdanjosti«, da »res tupatam zažari iskra – posrečen dovtip –, vse to pa ugasne in se potopi v neizmernem kaosu besed« in da je »Gospod Feigl [...] morda v družbi dober kosêr in dovtipkar, humorista« pa se s to knjigo »ni pokazal«.⁶

Bacili in bacilke, druga, deset tematsko sorodnih humoresk vsebujoča (npr. *Agentitis*, *Žlahtomanija*, *Elektrokephale*) in po prisilnem vojnem mirovanju šele leta 1920 natisnjena avtorjeva zbirka, je po besedah rojaka Ivana Preglja že razkrivala v »goriškem Murniku« resda neglobokega, a prijetnega zabavnika z močno domišljijo »v gotovem, sicer omejenem obzorju« in obetala, da zna »z obzorjem [...] zrasti tudi vrednost Feiglovega slovstva.«⁷

Napoved se je začela postopoma uresničevati z naslednjo, že leto zatem izdano antologijo enaindvajsetih vojnih črtic *Tik za fronto*, v kateri je avtorju uspelo nemoogoče: ikonoklastno izleviti v burko tragedijo prve svetovne morije, ki je skoraj do tal razrušila njegovo ljubljeno Gorico. Tu se je Feigel spretno ponorčeval iz smrti in razdejanja, ubežal iz ječe tudi njemu grenke vsakdanjosti, se s smehom dvignil nad prestano gorje, zaobrnil žalostno stvarnost na glavo in jo za trenutek prav lisičje premagal.

⁴ Prim. Leopold Keber (psevdonim Damira Feigla), Pri Damiru Feiglu, v: Damir Feigel, *Ob obratu stoletja*, Koper: Lipa, 1960, 161–167. V tem samointervjuju (str. 165–166) Feigel takole priznava svoj cenzorski greh nad Glonarjevo kritiko njegovega prvenca v tiskarni goriške »Vede«: »Nenadoma mi zastane sapa. Prišel sem bil do 'kritičnega' kotička. Dr. Joža Glonar: Damir Feigel, Pol litra vipavca. Kritika mojega prvenca. [...] Glonarjeva kritika je bila zame pogubna. Čutil sem pri vsaki vrsti ostrino noža, s katerim me je kritik mesaril. S težkim srcem sem jo prebral in samemu sebi sem se smilil. Kljub temu sem pregledal vse gradivo. Mislil sem in mislil, kje naj črtam onih nadštevlnih trideset vrst ... [...] Toda stoj! Je li to moško, značajno, pošteno, da krčim članek, ki mene zadeva? Zakaj pa ne? [...] Kaj pa ima od tega dr. Glonar, če izide kritika taka, kakršno je spisal? Mene ubije, sam pa postane ubijalec. In da rešim njega tega strašnega zločina, sem začel črtati in črtal sem vse tiste stavke, o katerih sem bil gotov, da bi me bili v javnosti ubili.«

⁵ Izidor Cankar, Damir Feigel: Pol litra vipavca, *Dom in svet* 24 (1911), 197.

⁶ Fran Albrecht, Damir Feigel, Pol litra vipavca, *Ljubljanski zvon* 31 (1911), 387–388.

⁷ Dr. I.[van] P.[regelj], Damir Feigel: Bacili in bacilke, *Dom in svet* 33 (1920), 311–312.

Po strani klobuk, naslednja, sedem humoresk, dve groteski in pet pravljic obsegajoča izdaja avtorjevih kratkih proz iz malomeščanskega in časninarskega miljeja, je dodala leta 1923 že znani tematski fiziognomiji Feiglovega humorizma novo politično-satirično potezo (zlasti v groteski *Sedminski sistem*), medtem ko je z basensko navdahnjeno zbirko *Domače živali* (1925) pisec zaveslal v erjavčevsko naravoslovne pripovedne vode s tako lahkoto in duhovitostjo, da je na straneh *Ljubljanskega zvona* izzval po kritiški zavisti močno dišeče Kocjanovo ošvrknjenje: »Knjižica, kakršno si kupiš v peronskem paviljonu pred odhodom vlaka, da se raztreseš med vožnjo.«⁸

Do tu torej – če odmislim zadnje, manj uspele spominske utrinke iz dijaških let, ki so izšli leta 1931 pod naslovom *Ob obratu stoletja* – skopa kronologija knjižnih izdaj, v katere je Damir Feigel zedinil po lastni presoji najboljše humoreske, groteske, šaljive črtice, satirične bajke in pravljice, ki jih je od leta 1904 dalje razsejal po kopici primorskih ali vseslovenskih listov in revij: od Gabrščkove *Soče* in Murnikove *Ose* do praškega *Domačega prijatelja*, od *Goriške straže*, *Edinosti*, *Mladike*, *Našega glasu* ali koledarjev Goriške matice do *Ježa* in *Kurenta*. Zanje si je pri humorju kaj malo naklonjenih osrednjeslovenskih Katonih prislužil zvečine zadržane, ali že kar odklonilne sodbe, ki so ob njegovih knjigah v najskrajnejših primerih bolj ali manj prikrito obžalovale, da je Gutenberg izumil tisk. Ali so bili tu bolj na delu zviškarsko preziranje humoristične književnosti za plažo, že omenjeni predsodki literarno nesvobodnih ocenjevalcev do svobodnega komikoslovja ali morda celo emonocentrična nevoščljivost ob tako plodovitem primorskem piscu, ni dano ugotoviti. A dejstvo je, da je v Feiglove šale najgloblje in najresneje prodrli šele avtorjev goriški rojak Andrej Budal, ko je ob vseh pomislekih do piščeve občasne površnosti, zgodbene krhkosti, gostobesednosti ali prisiljene dovtipnosti izrazil v *Koledarju OF za Tržaško ozemlje 1949* morda najpronicijivejšo kritiško misel o njegovi vicografiji: »Muza smeha se modro muza iz vseh Feiglovih spisov.«⁹

In res: posebej v avtorjevi kratki prozi vseskozi cesaruje prav humor, komična perspektiva, ki ji je vse podrejeno, muza smeha, ki se preišljeno, nenaivno in modro muza. Plodno Budalovo ugotovitev kaže potemtakem nadgraditi z dodatnim vrtanjem v bistvo Feiglove umetnosti: katere so najmarkantnejše tipološke značilnosti avtorjevega humorja? Iz česa izvira njegova komika in s čim nasmeje Feigel bralca v svojih spisih krajše sape?

Tipološke značilnosti Feiglovega humorja

Nobenega dvoma ni: če je za Kanta smeh čustvo, ki izvira iz nenadne izjalovitve zelo napetega pričakovanja,¹⁰ je za Feigla predvsem izraz trenutne situacije, neobi-

⁸ Kocjan: Damir Feigel, *Domače živali*, *Ljubljanski zvon* 45 (1925), 562.

⁹ Andrej Budal, Damir Feigel – sedemdesetletnik, *Koledar Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Tržaško ozemlje 1949*, Trst: Gregorčičeva založba 1948, 63.

¹⁰ Prim. Umberto Eco, *Sugli specchi e altri saggi*, Milano: Bompiani 1987, 264.

čajnega položaja, neke vrste kratkega stika med objektivno materialnostjo in avtorjevo subjektivno fantazijo, ki stvarnost interpretira po svoje, v nesluteni, obrnjeni, absurdni optiki. Feiglova komika je torej najprej in predvsem situacijska. Denimo v humoreski *Na odru*, kjer se ob katastrofalno nerodnem nastopu dveh amaterskih igralcev znajdemo z avtorjem-režiserjem vred pred naslednjim komičnim prizorom:

Nedolgo potem je nastopil drugi igralec, za katerega sem se še bolj bal. V igri je igral vlogo poročnika. Ni še bil dobro na odru, kar zadoni na moje uho bučen smeh gledalcev. Pogledam na oder in – knjiga mi pade iz rok. Poročnik je stal sredi odra, sabljo je imel na desni strani (kar sem jaz zakrivil), v nervoznosti si je odtrgal desno polovico umetnih brkov, umetna brada mu je zlezla na sredo levega lica, na glavi, nekoliko po strani, pa je čepel širokokrajni slamnik. V naglici je namreč za kulisami pobral pokrivalo, ki mu je bilo najbližje. In tako karikaturu marcialičnega vojaka je njegova zaročenka pozdravila z besedami: »Kako si lep! Kolikokrat je moje srce hrepenelo po tebi!«¹¹

Takih in podobnih situacijskih polomij mrgoli v Feiglovi kratki prozi za dolgo kolono mravljincev. Položajski absurd vpleta avtor v svoje mestoma avtobiografsko smešenje šolskega, časninarskega, detektivskega, znanstvenega, medicinskega ali živalskega sveta, kontrastno pa še učinkoviteje v svoje vojne črtice, ki se uspešno izogibajo črnemu, obešenjaškemu humorju prav s poudarjanjem nenavadnih, a realnih aspektov zafrontnih razmer. Seveda se goriški pisec ne brani niti nadrealističnega, grotesknega ali fantastičnega karikiranja, ko pošilja npr. že v zbirki *Pol litra vipavca* »svojega« Sherlocka Holmesa na sled za izgubljenim sopranom slavne, a očitno zagrljene pevke Nelly Hamerton. Samoumevno je, da se takšna Feiglova situacijska komika vselej razdrasa počasi, na najmanj par straneh, kar odvrča bralca od nogometno puhlega smeha »na prvo žogo«. Avtorjev humor namreč privilegira opisnost, kontekst, vabi k pozornemu razšifriranju detajlov in se neredko razteza v prav epske širjave.

Da pa so tovrstni prozni dolgoprogaši ponavadi slabši šprinterji, potrjuje Feiglova besedna komika, ki je za razliko od situacijske mestoma prav šibka in prisiljena. Če je npr. v humoreski *Prašič* avtor komaj posrečeno zaduhovičil o volilni pravici za moške in kravilni pravici za ženske, je moč v črtici *Tragika človeškega življenja* prebrati tudi takšno, nič manj za lase privlečeno modrovanje:

»Po kakšnem pravopisu pa pišete? Po Levčevem ali Breznikovem,« vpraša Blaža Kebra, kandidata za mesto kronista pri listu 'Naše moči', glavni urednik. »Po Breznikovem!« sem odgovoril, kar mu je vidno ugajalo. Brezniku sem dal pa zato prednost, ker se mi je zdelo čudno, da bi Levec spisal pravopis. Potemtakem bi moral Pravec spisati levopis.¹²

¹¹ Damir Feigel, *Pol litra vipavca*, Trst: Založništvo tržaškega tiska 1978, 41–42.

¹² N. d., 25.

Drugje, kakor npr. v povesti *Čarovnik brez dovoljenja*, je bil Feigel dovtipno uspešnejši, ko je komu od svojih junakov priporočal »... se moraš izogibati skoraj neizogibnih tujk«¹³ ali ugotavljal o kakem očitno neprevisokem literarnem liku, da »mu je bil« pritlikavec »zrasel preko glave«. ¹⁴ A čeprav je jezik nedvomno dokaj vešče, mestoma celo mojstrsko sukal, ostaja njegova leksikalna komika zvečine na plitki, zgolj igrivo asociativni ravni.

Pač pa je Feigel pomembno pomnožil tematske studence pripovedne komike. Že klasičnim virom humornega navdiha – družbenim hibam, človeškim napakam in slabostim v širokem razponu od butalstva do slavohlepja – je namreč pridal za slovensko humoristiko nekaj neobičajno novih motivnih žarišč: znanstvenofantastična odkritja, vojno, živali, detektivstvo, časnikarjenje ... Posebej opazna je Feiglova nikoli cenena, kvantaška predanost pivskim radostim, njegovo plemenito povzdigovanje vina, zlasti vipavca, na opojne višave humorističnega Olimpa. Njegova *Vojna psihoza* nas npr. v brk vsem glavonadležnim mačkom in morilskim cirozam pouči, kako lahko reši Noetov sok človeku celo življenje!

Lakmus mu pravijo in za to ime se ima zahvaliti svojemu nosu, ki reagira na različne pijače z različnimi barvami. Po žganju je moder, po pivu ali vinu pa rdeč. Pred vojno je bil Lakmus zmeren. Nisi ga videl nikdar v krčmi ali v kavarni. Hišo si je sezidal s samimi od ust odtrganimi kvartinčki in prihranjenimi vstopninami za kinematograf. Cesto, ki vodi od njegove hiše na periferiji v mesto, je vzel sovražnik na muho; izkazuje ji celo tako pozornost, da strelja na posameznike. In Lakmus je začel piti, da sovražniku s svojo negotovo hojo prepreči točen cilj, ko hodi v mesto in se vrača domov. Doma se napije žganja, šrapneli in granate ga spremljajo na poti v mesto, tam se zopet z vinom ali pivom temeljito pripravi na svoj povratek. Perpetuum tremens!¹⁵

Enako gentlemanska je tudi Feiglova pripovedna obravnava drugega, veliko bolj spotikljivega in v železni repertoar sleherne humoristike sodečega tematskega območja: spolnosti. Pri goriškem piscu je erotična komika vselej blaga, diskretna, meščansko plemenita in zato ubesedena brez vsakršne prostaške, kosmate lascivnosti. V njegovi kratki prozi ni potemtakem ne duha ne sluha o tistem, kar je Stane Južnič v študiji *Antropologija humorja* poimenoval obsceni, skatološki ali celo analni humor.¹⁶ Kvečjemu bi po Južničevi klasifikaciji komičnega lahko proglasil Feigla za »svatbenega« ali »suhega«, na vsak način pa »zdravega« humorista, ki nam za višek lastne spolno humorne predrznosti prodaja prizore, kakršen je – denimo – oni iz *Juridično tempiranega šrapnela*: granata trešči v podstrešno knjižnico, jo raznese na vse strani, junak pa reši v svoj žep dve naključno pobrani knjigi, ne da bi slutil spolne drame, ki se bo bliskovito odigrala v pregrešnih teminah njegove mehke žepne postelje.

¹³ Damir Feigel, *Čarovnik brez dovoljenja*, Gorizia: Književna zadruga »Goriška Matica« 1933, 32.

¹⁴ N. d., 95.

¹⁵ Damir Feigel, *Pol litra vipavca*, Trst: Založništvo tržaškega tiska 1978, 100.

¹⁶ Stane Južnič, *Antropologija humorja*, Teorija in praksa 33/4 (1996), 545–557.

Pobral sem še precej dobro ohranjene 'Tri mušketirje' in 'Damo s kamelijami' v mehki vezavi in spravil vse štiri v žep, ki pa se mi je pri priči raztrgal. Kaj je delala ta družba v mojem žepu, ne vem, a sumim nekaj, zaradi česar ne pustim nikdar več samih mušketirjev z damo v mehki odeji.¹⁷

»Difficile est satiram non scribere,« je sicer izjavil latinski pisec Juvenal, vendar je goriškemu humoristu uspel tudi ta nadvse težavni podvig. V njegovi kratki prozi je namreč komaj kje zaslediti politično ost ali ironično zbadljivko na račun kakega strankarskega veljaka, gibanja, ideje. Kajti prej kakor v satiri, polemiki, parodiji ali travestiji, kjer se komično spaja s kritičnim, je bilo Feiglovo pero doma predvsem v najčistejših vrstah in oblikah pripovednega humorja: v gegu, skeču, dovtipu, vicu, šali, kjer kraljuje edinole zabava, ali pa kvečjemu v groteski, humoreski in farsu, kjer se komično prepleta s tragičnim. Zdi se, kakor da se je Feigel v velikem loku ogibal politike, potem ko je že zgodaj spoznal, da je – anagramirano rečeno – burka ...

Bacilus eloquentiae

Naj torej sklenem tale bežni in gotovo nepopolni sprelet nad kratkim komiko-slovjem goriškega pisca z epilogo ugotovitvijo, da je Damir Feigel predvsem pristen, čistokrvni humorist. Njegova komična beseda je vselej hecna, duhovita, šegava, zgovorna, brbljava, nikoli rezka, glasna, agresivna, blasfemična, brezsmiselna, pretirano moralistična, cinična, obešenjaška ali kosmato opolzka. Feigel namreč ni »ljudski humorist«, kot je tu ali tam slišati in brati, ampak meščansko uglajeni komik, ki prijazno zafrkava človeške in družbene slabosti prek veččega parodiranja sočasnih slogovnih obrazcev slovenske žurnalistike in pripovedništva. Njegov smoter je najpogosteje goli »divertissement«, njegova proza nežaljiva, gosposka, mnogokdaj avtobiografska in celo sodobno intertekstualna, če le pomislimo na avtorjevo nadgrajevanje Arthurja Conana Doylea v *Pol litra vipavca* ali na njegovo literarno koketiranje z Edgarjem Riceom Burroughsom v poznejši povesti *Pasja dlaka!* Skladno s takšno literarno razgledanostjo se torej, da ponovim z Budalom, muza smeha nadvse modro muza v Feiglovih spisih: s kultivirano meščansko klepetavostjo, z učenimi latinskimi reki, s presenetljivimi tehničnimi skovankami ali juridičnimi izrazi, z neizčrpnim gejzirovanjem domišljije, ob katerem osupne še najbolj odčarani bralec. Potemtakem smemo reči: Damir Feigel bi lahko kritikom v brk brez sramu stopil ob bok resda naratološko nekoliko verziranejšim predhodnikom ali sopotnikom Jakobu Alešovcu, Radu Murniku in Franu Milčinskemu. Občasne napake njegovega pisanja – od zgradbenega anakolutstva do dovtipne plehkosti – namreč niso takšne in tolikšne, da bi zasenčile Feiglove literarne, kulturne in nacionalne odlike: od dejstva, da je vnesel v slovensko humoristiko vrsto nepoznanih tem in motivov, do nezanemarljive resnice, da je s svojo vedro prozo vedril Primorcem dušo in ohranjal pri življenju slovensko besedo v tiranskem času fašizma, ki je s humorjem vred zapisal smrti tudi vse njegove slovenske častilce.

¹⁷Damir Feigel, *Pol litra vipavca*, Trst: Založništvo tržaškega tiska 1978, 117–118.

A zdaj bodi pričujočemu razpredanju vendarle dovolj! Sicer boste utemeljeno posumili, da je tudi mene okužil Feiglov »bacilus eloquentiae«!

Literatura

- BUDAL, Andrej, 1960: Humorist Damir Feigel. V: Damir Feigel: *Ob obratu stoletja*. Ur. F. Bevk. Koper: Založba Lipa. 169–187.
- HLADNIK, Miran, 1982: Dolga humoristična proza za »čas kratenje Slovencom«. V: *18. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*. Ljubljana: Pedagoško-znanstvena enota za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani. 63–81.
- HLADNIK, Miran, 1983: *Trivialna literatura*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- JUVAN, Marko, 1997: *Domači Parnas v narekovajih: parodija in slovenska književnost*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
- KMECL, Matjaž, 1996: Humor in slovenska literatura. *Sodobnost* 60/3–4. 163–170.
- KMECL, Matjaž, 2001: Janez Svetokriški, humor in erotika na nenavadnem kraju. *Primorska srečanja* 25/246. 668–672.
- KMECL, Matjaž, 1995: *Mala literarna teorija*. Ljubljana: Založba Mihelač in Nešović.
- K-n + L.c. [KACIN, Anton, LISAC, Ljubomir Andrej], 1977: Feigel Damir. V: *Primorski slovenski biografski leksikon 4: Čotar–Fogar*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba. 351–352.
- KOŠUTA, Miroslav, 2001: Damir Feigel ob ponovnem obratu stoletja. *Primorska srečanja* 25/246. 677–678.
- KOŠUTA, Miroslav, 1978: Spremna beseda. V: Damir Feigel: *Pol litra vipavca*. Trst: Založništvo tržaškega tiska. 231–236.
- LAH, Andrijan, 1997: *Mali pregled lahke književnosti*. Ljubljana: Založba Rokus.
- LEGIŠA, Lino (ur.), 1969: *Zgodovina slovenskega slovstva* 6. Ljubljana: Slovenska Matica.
- MEDVED, Drago (ur.), 1995: *Satira multi*. Celje: Perfekta.
- NASH, Walter, 1986: *The language of humor*. London, New York: Longman.
- RASKIN, Victor, 1985: *Semantic mechanisms of humour*. Dordrecht: D. Reidel.
- SANTARCANGELI, Paolo, 1989: *Homo ridens: estetica, filologia, psicologia, storia del comico*. Firenze: Leo S. Olschki.
- STEINER, Rudolf, 1984: *L'uomo si esprime nel linguaggio, nel riso e nel pianto*. Milano: Editrice Antroposofica.

